

AȘEZĂRI DIN CULTURA SCHNECKENBERG DESCOPERITE LA COPȘA MICĂ (JUD. SIBIU)

Localitatea Copșa Mică se situează pe malul stâng al râului Târnava Mare, la circa 5 km spre vest de municipiul Mediaș (fig. 1). Vatra și împrejurimile orașului au fost locuite din preistorie până în contemporaneitate. Cercetările de suprafață și sondajele impuse de lucrările edilitare efectuate pe teritoriul așezării au identificat urme de locuire din neoliticul final (cultura Petrești)¹, epoca bronzului², Hallstatt³, epoca romană⁴ și din evul mediu timpuriu⁵. Dintre acestea, se remarcă descoperirile de la începutul epocii bronzului (cultura Schneckenberg), semnalate cu ocazia unor lucrări edilitare executate la marginea sudică sau în timpul exploatarei carierelor de argilă și balast aluvionar deschise în hotarul estic și vestic al orașului.

1. Primele urme de locuire s-au identificat la marginea estică a așezării actuale, în locul numit „Carieră“, situat în partea dreaptă a șoselei Copșa Mică — Mediaș. Din pământul depozitat la baza peretelui

¹ În vara anului 1974, fostul elev Gheorghe Banu din Mediaș, în urma unei periegeze întreprinse în vecinătatea serelor situate la vest-sud-vest de oraș, a identificat pe arătură resturile unui mormânt de înhumatie neo-eneolitic. Din scheletul unei femei adult-mature răvășit la suprafața solului s-au recuperat câteva resturi de oase și un șirag de mărgele din scoici de râu (*Unio sp.*). Obiecte de podoabă identice s-au descoperit și în mormintele de înhumatie de la Decea Mureșului. Vezi Șt. Kovács, în *Anuarul pe anii 1928—1932*, partea I, Cluj, 1932, p. 90, fig. 1, 2—3 (*Unio*); p. 92—93, fig. 5, 2—4; p. 96, fig. 10,3 și fig. 12,2; p. 97, fi. 15,3—4 și p. 100—101. Pentru descoperirile mai vechi vezi M. Roska *Erd. Rep.*, I, p. 127, nr. 170.

² În anul 1959, cu ocazia lucrărilor edilitare efectuate în vecinătatea Policli-
nicii din centrul localității s-au descoperit o cană cu tortile suprainălțate, aparținătoare culturii Noua. Informație oferită de George Togan din Mediaș.

³ Cu prilejul excavării gropii de fundație a rezervoarelor de apă din locul „Sere“, situat la sud de oraș, pe terasa a doua a Târnavei Mari, au apărut vestigii preistorice. Caseta executată cu acest prilej a dezvelit o parte din podeaua unei locuințe cu vatră de foc de pământ ars, de culoare maroniu-cărămizie, și două vase sparte, de mari dimensiuni. Unul avea pasta grosieră brun-cărămizie, iar celălalt era de culoare neagră, cu slip lustruit la exterior și ornamentat cu caneluri. Cele două recipiente aparțin Hallstattului de tip Mediaș (Ha B). Descoperirea resturilor de locuință ne-a fost semnalată de Hans Piringer de la Șantierul de construcții din Copșa Mică.

⁴ La vest de așezarea actuală, în timpul săpării fundației unei case, s-au identificat vestigii romane (ceramică, un medalion funerar din gresie cenușie etc.). Vezi G. Togan, în *Almanahul literar*, 1971, București, 1971, p. 197, fig. 12,4.

⁵ Pe terenul primei telase a Târnavei Mari, situat la vest de biserica ortodoxă din Copșa Mică — Sat, între Str. Viilor și lunca mlăștinoasă întinsă până la linia ferată, s-au identificat fragmente ceramice hallstattiene, un vas roman și două margini de oale decorate pe pântec și umăr cu caneluri orizontale și un șir de incizii caracteristice Evului Mediu timpuriu (sec. XII).

abrupt al dealului excavat cu utilaje mecanizate, în primăvara anului 1973, s-au cules câteva fragmente ceramice, un vas mic și o lamă din obsidian (fig. 2, 1). Ceramica are pasta nisipoasă-zgrunțuroasă, de culoare brună-cărămizie, și este decorată cu brăuri alveolare. Lama cu o margine concavă și vârful ascuțit a fost desprinsă dintr-un nucleu aproape epuizat⁶. Dimensiuni: $2,7 \times 1,5 \times 3,5$ cm.

În pereții carierei s-au conturat o vatră de foc și o porțiune din podeaua unui semibordei prevăzut într-un colț cu o vatră de pământ ars, de culoare maroniu-cărămizie.

Materialele arheologice provin din locuințele de tip colibă, situate la partea inferioară a terasei degradată de cariera de argilă.

2. Cercetările de suprafață întreprinse între anii 1972—1974 pe platoul numit „Also Nyras“, în punctul „Sere“, situat la marginea sudică a orașului, au identificat la suprafața solului fragmente ceramice decorate cu motive incizante și două unelte litice. Una din piese este o lamă din calcedonie brună-cenușie (fig. 2, 2), cu vârful rupt, secțiunea transversală trapezoidală și ambele fețe ascuțite, retușate și ușor denticulate ($4,9 \times 1,7 \times 0,6$ cm), iar cealaltă are aspectul unei răzuitoare din gresie glaucotinică (fig. 2, 3), cu marginile neretușate și secțiunea transversală triunghiulară ($6,6 \times 3,1 \times 1$ cm)⁷.

3. În hotarul dintre Copșa Mică și comuna Axente Sever, la circa 7 km depărtare de Mediaș și la circa 200 m spre sud de șoseaua națională, cu ocazia exploatării unei cariere de pietriș aluvionar, în straturile răvășite s-au descoperit un molar lamelar și fragmente dintr-o defensă de mamut (*Elephas primigenius* Blum) și resturile unei așezări de la începutul epocii bronzului⁸.

Cea mai mare parte a suprafeței promontoriului fusese ocupată de stațiunea preistorică, dar a fost distrusă în timpul exploatării carierei. Așezarea era amplasată pe versantul nordic al terasei de pe malul drept al pârâului Copșa, afluent pe partea dreaptă a râului Visa. Stratul de cultură, situat deasupra depunerilor de balast, are grosimea de circa 0,25 m și era suprapus de un banc de nisip, de circa 0,30 m, datorat

⁶ Materiale inedite în Muzeul municipal Mediaș. Vezi Eug. Stoicovici, M. Blăjan, în *Apulum*, XVII, 1979, p. 45 și 52, fig. 9.1.

⁷ *Ibidem*, fig. 9.2—3.

⁸ Așezarea ne-a fost semnalată de fostul brigadier silvic Galățion Croitoriu, un pasionat cercetător al istoriei locale, originar din comuna Axente Sever. Cu două decenii în urmă, descoperitorul stațiunii preistorice afirma că defensiva fragmentară de proboscidian, aflată de Ioan Căscăuan în depunerile de pe malul drept al Pârâului Copșa, ar fi fost donată ulterior Muzeului Brukenthal din Sibiu. Fosilele descoperite în depozitele de pietriș sedimentat la începutul cuaternarului pe terasa stângă a râului Târnavă Mare aparțin mamutului (*Mammothus*), respectiv *Elephas primigenius* Blum, un elefant fosil răspândit în Transilvania în pleistocenul superior. Animalul avea corpul acoperit cu blană, înălțimea de 3,5—4,0 m, iar defensele recurbate creșteau până la 2—5 m lungime. Molarii înalți erau alcătuiți din lame smălțuite, cu email încrețit, unite între ele prin ciment. Defensiva (fildeșul) acoperită cu dentină și ciment reprezintă unul din incisivii dezvoltați pe maxilarul superior. Mamutul a trăit în paleoliticul superior și este contemporan cu *Homo neanderthaliensis*, rinocerul lănos și ursul de peșteră. Vezi Neculai Macarovici, *Geologia cuaternarului*, Editura didactică și pedagogică, București, 1968, p. 71—72 și p. 100—102; Virginia Barbu, *Paleontologia*, Ediția a II-a, București, 1968, p. 441—442, p. 446—447, pl. LXVII, fig. 850 g și 851 e.

unor aluviuni puternice, și de humusul vegetal subțiat, pe alocuri, de ploile torențiale până la 0,10 m.

La nivelul orizontului decopertat s-au mai identificat resturile unei vetre de foc, iar din stratul de cultură răvășit s-au recoltat bucăți masive de chirpici cu urme de pleavă și impresiuni de nuielle din pereții de lemn ai unor colibe incendiate, resturi de cărbune și mai multe fragmente ceramice. Olăria cuprinde o categorie cu pasta rudimentară, degresată cu mult nisip și uneori cu granule mari. Vasele, arse incomplet, au în spărtura pereților miezul negricios și fețele cărămizii sau maronii. Alături de această grupă, semnalăm și recipiente cu pasta argiloasă-nisipoasă fină, acoperite la exterior cu slip lustruit, de culoare negricioasă.

Din repertoriul formelor ceramice fac parte ceașca (fig. 3, 3), bolul (fig. 3, 1), strachina hemisferică⁹ (fig. 3, 4), vasul de tip amforă (fig. 3, 6), vasul borcan (fig. 3, 8; fig. 4, 2—5) și vasul cu toartă (fig. 3, 9 și fig. 4, 9) în bandă lată sau semicirculară, perforată orizontal (fig. 3, 11).

Decorul, executat prin incizii și în relief, ocupă partea superioară a vaselor. Motivele cele mai frecvente sunt șirul de împunsături triunghiulare asociat cu incizii simple sau duble executate la baza gâtului cunii (fig. 3, 3), grupul de incizii oblice sau unghiulare¹⁰ (fig. 3, 10), registrul de caneluri orizontale asociat cu incizii verticale¹¹ sau oblice (fig. 3, 7), șirul de orificii dispuse sub buza vasului¹² sau de incizii verticale asociate cu cerculețe punctate central (fig. 3, 4), decorul cu măturicea (fig. 3, 2, 4); șirul de alveole apăsate cu degetul pe muchia exterioară a buzei (fig. 3, 4 și fig. 4, 1), șirul orizontal de incizii triunghiulare și proeminente (fig. 4, 3), brăul alveolar cu creștături oblice¹³ (fig. 4, 2), semicirculare (fig. 4, 5) și alveole¹⁴ (fig. 4, 4).

Vase asemănătoare în privința formei și ornamentației s-au descoperit și în așezările din cultura Schneckenberg din jurul Brașovului¹⁵, la Cheile Turzii¹⁶, Comana de Jos — „Pleșița Pietroasă”¹⁷ și la Aiton¹⁸. De asemenea, lamele-cuțite și răzuitoarele răspândite din epoca timpurie a bronzului se întâlnesc mai ales în împrejurimile Brașovului¹⁹, precum și în aria unor așezări neo-eneolitice (cultura Petrești) și Coțo-

⁹ A. Prox, *Die Schneckenbergkultur*, Kronstadt (Brașov), 1941, pl. III, 1,3.

¹⁰ *Ibidem*, pl. IX, 2.

¹¹ *Ibidem*, p. 22, fig. 6 și p. 24, fig. 10; pl. VIII, 4—6, 8.

¹² *Ibidem*, pl. VIII, 9 și pl. XIV, 1—2.

¹³ *Ibidem*, pl. IX, 5—6.

¹⁴ *Ibidem*, pl. XV, 1—2.

¹⁵ *Ibidem*, pl. II.

¹⁶ Cu prilejul periegezei efectuate la Cheile Turzii, în primăvara anului 1972, la intrarea în chei, pe malul drept al Pârâului Hășdate, s-au descoperit câteva margini de oale perforate cu șiruri de gropițe rotunde, caracteristice culturii Schneckenberg.

¹⁷ Gh. Bichir, în *Materiale*, VII, 1961, p. 351—357.

¹⁸ În vatra așezării Wietenberg situată la poalele Dealului Ciolt, în locul numit „După Moară”, s-au ivit și fragmente de vase din cultura Schneckenberg. Vezi M. Blăjan și T. Cerghi, în *Sargeția*, XIII, 1977, p. 135, fig. 3,10—14.

¹⁹ A. Prox, *op. cit.*, pl. XXX, 9—11; Al. Păunescu *Evoluția uneltelor și armelor de piatră cioplită descoperite pe teritoriul României*, București, 1970, p. 204—205.

feni semnalate la Târnava — „Mihălt”²⁰, Mediaș — „Măzăriște-Pe șes”²¹ și Bratei²² (fig. 2, 4).

În general, prin caracteristicile pastei, forme și decorului, vasele se încadrează în cultura Schneckenberg.

Materialele arheologice răzlețe semnalate în hotarul de est, sud și vest aparțin unor situri preistorice distincte, distruse în timpul lucrărilor agricole, edilitare și de exploatare a carierelor deschise la marginea răsăriteană și respectiv apuseană a vetrei orașului Copșa Mică. În stațiunile răvășite, stratul de cultură, gros de 0,25 m, s-a putut preciza cu certitudine numai în unele locuri rămase intacte în așezarea semnalată pe malul afluentului râului Visa. Vestigiile reprezintă resturi de locuințe (chirpici, vetre de foc etc.), ceramică fragmentară (ceașca, strachina, vasul tronconic, amfora, vasul borcan etc.) ornamentată cu motive incizate sau în relief și unelte litice (lame, răzuitoare) caracteristice culturii Schneckenberg. Vatra așezărilor cuprinde colibe de suprafață sau semi-îngropate construite pe versanții neînundabili ai primelor două terase de pe malul stâng al râului Târnava Mare, în apropierea unor izvoare sau în locuri înșorite, amplasate pe malul drept al pârâului Copșa. Grosimea stratului de cultură constituie o dovadă certă a sedentarismului purtătorilor culturii Schneckenberg și a unei relativ îndelungate locuiri a siturilor preistorice.

Urme, atribuite aceluiași orizont cultural, s-au identificat și în vatra actuală a orașului Mediaș. În anul 1967, în timpul lucrărilor edilitare executate pe terasa „Gura câmpului”, situată pe malul drept al râului Târnava Mare, au ieșit la iveală patru morminte cu cistă construită din lespezi de piatră²³. Alte două complexe funerare, dezvelite, între 10 aprilie — 23 mai 1973 la sud-vest de municipiu, în locul „Măzăriște-Pe șes”, cu ocazia excavării unui șanț de deversare a apelor reziduale de la complexul Autoservice în pârâul Ighiș, aparțin unui cimitir preistoric mai mare, localizat în partea stângă a șoselei Mediaș — Copșa Mică. Cistele depuse în stratul de nisip aluvionar, la 1,40 (M 1) și respectiv, 1,90 m (M 2) adâncime, au sarcofagul construit din plăci mari din gresie și sunt prevăzute cu capac. Mormintele adăpostesc scheletul chircit al câte unui copil, din grupa de vârstă *infans*. Din nisipul fin strecurat în interiorul sarcofagului M 2, provin două răzuitoare din silex și câteva cioburi de vase caracteristice culturii Coțofeni²⁴.

Fragmente ceramice din cultura Schneckenberg, ornamentate sub marginea vasului cu șiruri de incizii patrulete (fig. 4.10) s-au găsit și

²⁰ M. Blăjan, C. Tatai-Baltă, în *Apulum*, XVI, 1978, p. 12, fig. 8, 8—10, 13, 15 a—c, 16 a—c.

²¹ *Idem*, p. 11, fig. 8, 2—3, 4—6, 7 și M. Blăjan, în *Apulum*, XXV, 1989, p. 59—68, fig. 8, 1—2.

²² M. Blăjan, C. Tatai-Baltă, *op. cit.*, p. 9; Eug. Stoicovici, M. Blăjan, *op. cit.*, p. 15, fig. 9.4.

²³ D. Popescu, în *Dacia*, N. S., XII, 1968, p. 435. Vezi și I. Paul și M. Blăjan, în *FVL*, 18, 1975, 2, p. 34—36, M 3 și M 8, pl. IV, p. 42.

²⁴ *Idem*, p. 37—38, pl. I și pl. IV. M. Blăjan, *op. cit.*, fig. 8.1—9.

în aria culturii Coțofeni de la Tiur-„Obârșie“²⁵. Prezența acestui ornament pe unele vase din perioada de tranziție spre epoca bronzului reprezintă un indiciu al contaminării culturale, datorate interferențelor cronologice și spațiale dintre purtătorii celor două culturi.

Așadar, resturile de locuire preistorică semnalate în cele trei puncte din hotarul orașului Copșa Mică, mormintele cu cistă dezvelite la Mediaș, precum și ceramica cu ornamente caracteristice de la Tiur-„Obârșie“ reprezintă indicii certe ale penetrației unor comunități umane la începutul epocii bronzului de-a lungul cursului Târnavei Mari, dinspre izvor spre vărsare, în spațiul central-transilvănean. Din punct de vedere cronologic, aceste vestigii demonstrează anterioritatea culturii Coțofeni și, pe alocuri, interferența sa cronologică și geografică cu purtătorii culturii Schneckenberg.

Prezentarea descoperirilor răzlețe atribuite epocii timpurii a bronzului contribuie la cunoașterea habitatului preistoric din bazinul mijlociu al râului Târnava Mare și a arealului geografic de difuzare a culturii Schneckenberg în spațiul intracarpatic transilvănean.

MIHAI BLĂJAN

SITES DE LA CULTURE SCHNECKENBERG
DÉCOUVERTS À COPȘA MICĂ (dép. de Sibiu)

Les recherches de surface et les sondages archéologiques faits de 1972 à 1974 sur le territoire de la localité de Copșa Mică ont conduit à l'identification de nombreux vestiges du néolithique final (culture de Petrești), de l'époque du bronze, de Hallstatt, de l'époque romaine et du Moyen Age. De toutes ces recherches il faut remarquer les découvertes du début de l'époque du bronze (culture Schneckenberg), signalées à l'occasion des travaux éditaires exécutés à la périphérie sud (des fragments de céramique ornés de motifs incisés et deux fragments lithiques) ou pendant l'exploitation des carrières de gravier alluvionnaire et d'argile situées aux frontières occidentales et orientales de la ville.

La station préhistorique de la périphérie occidentale, détruite presque entièrement, était située sur un promontoire incliné vers le lit du ruisseau Copșa, af-

²⁵ *Idem*, p. 68 și nota 19; M. Blăjan, C. Tatai-Baltă, *op. cit.*, p. 15, nr. 18 („câteva fragmente de vase din cultura Schneckenberg“). Materialele au fost descoperite de Ioan Săsărman din Blaj, la marginea satului, într-o groapă din care sătenii exploatau nisipul utilizat la tencuirea caselor. Groapa a străpuns o locuință subterană, prevăzută cu vatră de foc, situată pe terasa râului Secaș. Din aria construcției preistorice, de la 0,50—1,50 m adâncime, s-au strâns mai multe fragmente ceramice din faza finală a culturii Coțofeni, un vas fragmentar cu toartă decorat cu striuri, o fusaioală, o săpăligă din corn de cerb, trei vârfuri de săgeți (Cf. Tatai-Baltă, în: *Apulum*, XI, 1973, p. 699 și nota 24) și oase de animale. O parte din aceste vestigii au fost donate Muzeului orașenesc din Blaj. Informații amabile oferite de colegul C. Tatai-Baltă, căruia îi mulțumim călduros și cu acest prilej.

fluent de la rivière Visa sur le bord droit de celle-ci. La couche de culture (0,25 m) était située au-dessus des sédiments de terrasse déposés par les eaux de Târnava Mare au début du quaternaire.

De l'aire de ce site proviennent des morceaux massifs de torchis présentant des traces de bale et des creux causés par les verges décrochés des murs en bois des huttes incendiées, des traces de charbon et des fragments céramiques. La poterie comprend des récipients en pâte grossière, incomplètement calcinée, de couleur rouge brique ou brune, et des récipients en pâte fine, couverts de l'engobe noir poli.

Entre les formes trouvées on remarque la tasse, la jatte, le récipient tronconique et le récipient de type amphore, ornamentés de motifs incisés ou en relief.

D'autres fragments céramiques et des outils lithiques ont été découverts à la périphérie orientale de la ville, dans la terre excavée dans une carrière d'argile où ont été aussi signalés un âtre et la partie du plancher d'une semi-chaumière ayant l'âtre détruit. Des tombes à ciste, habituelles aux porteurs de la culture Schneckenberg, ont été signalées à Mediaș, aux points nommés „Gura Câmpului“ (1967) et „Măzăriște — Pe șes“ (1973).

Ces découvertes représentent des témoignages surs de la pénétration des communautés humaines le long de la rivière Târnava Mare et contribuent à la connaissance du territoire de diffusion de la culture Schneckenberg dans l'espace du centre de la Transylvanie.

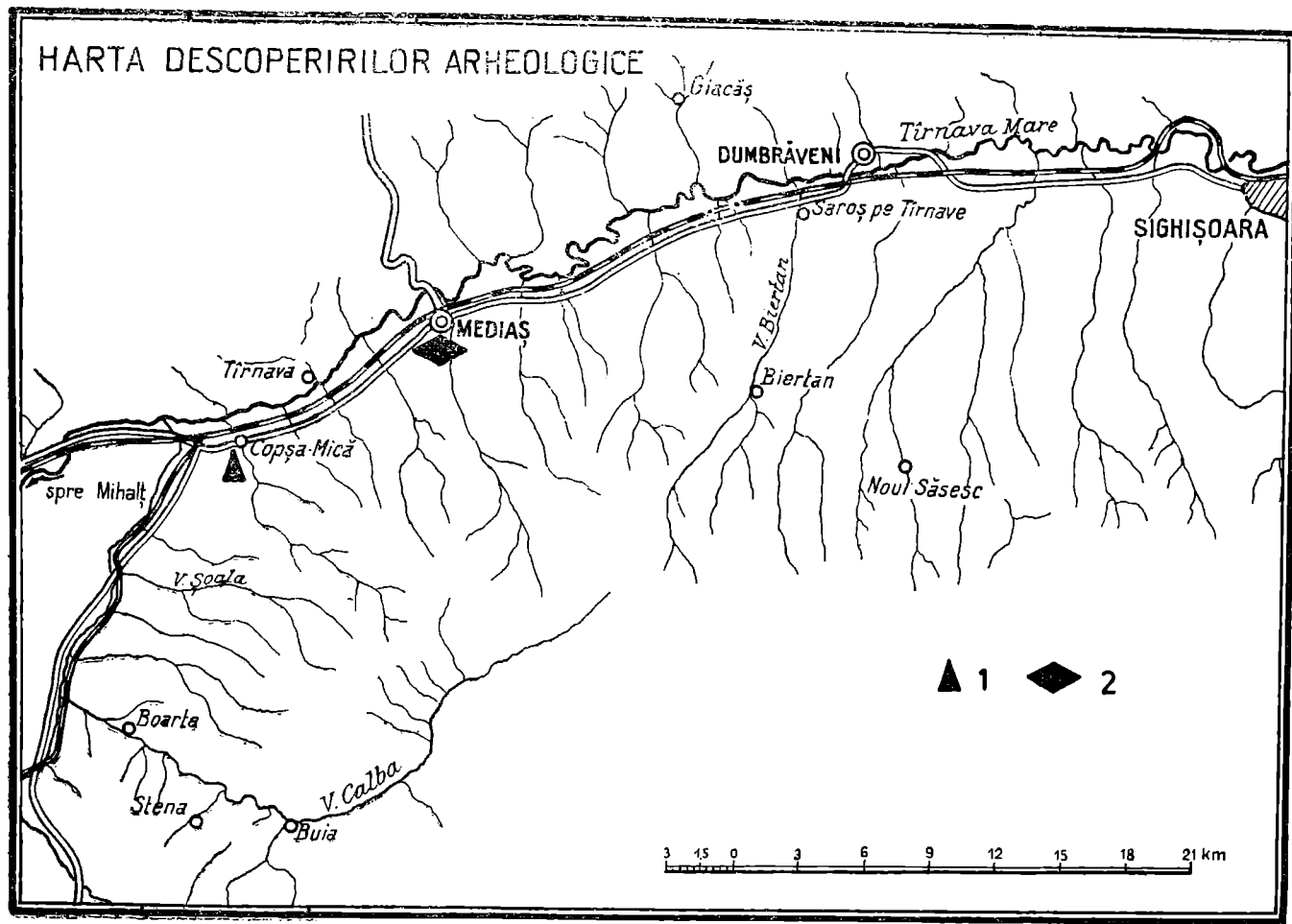

Fig. 1. Harta descoperirilor arheologice. 1. așezare; 2. mormânt.

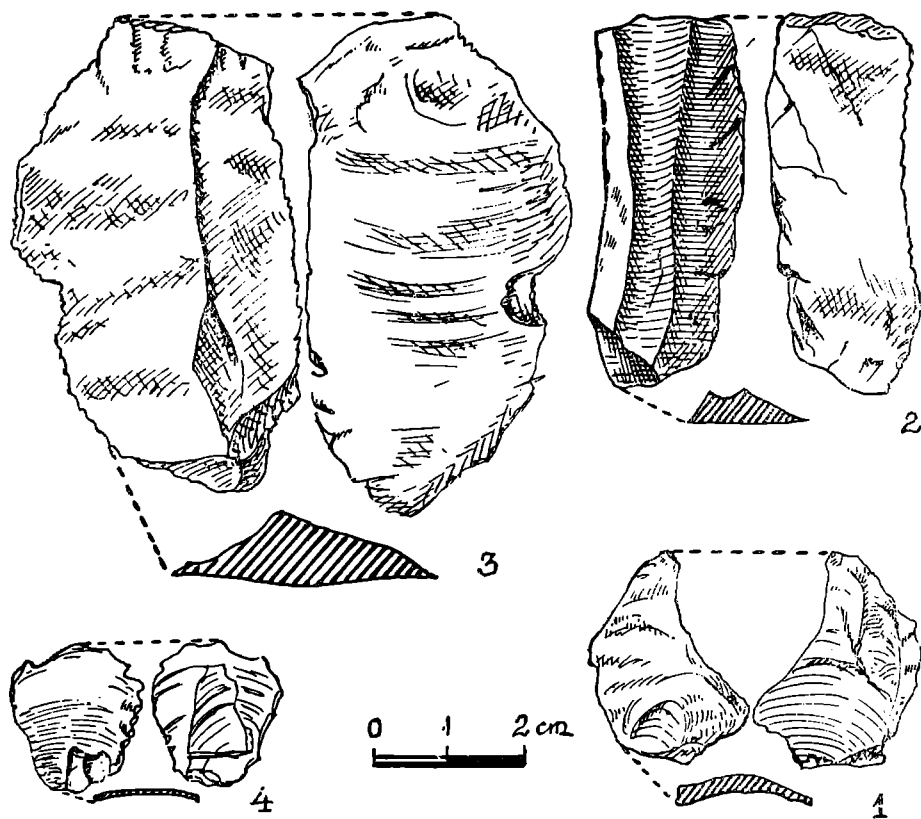

Fig. 2. Copșa Mică. Unelte litice. 1. „Carieră”; 2—3. „Sere”; 4. Bratei.

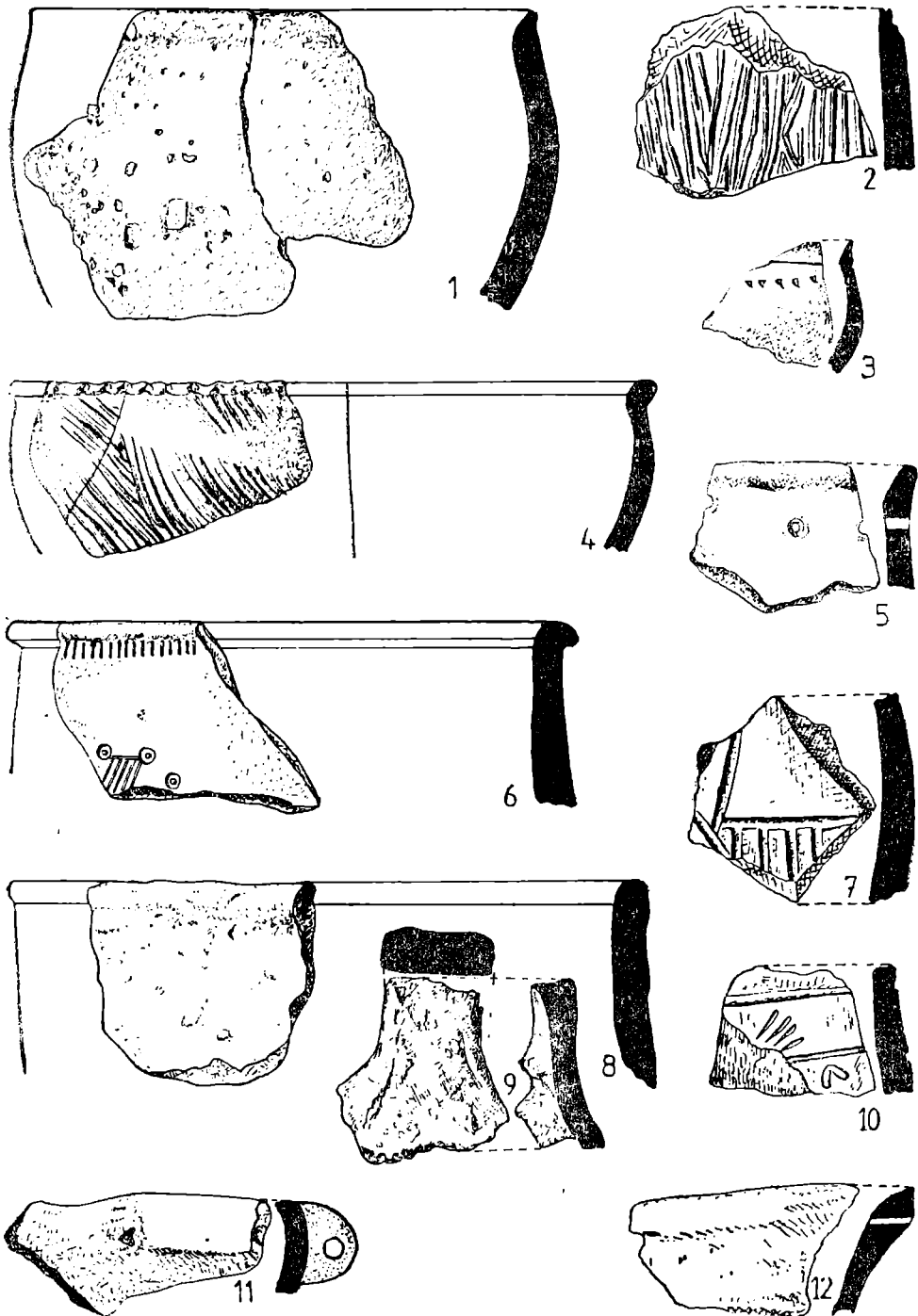

Fig. 3. Ceramică din cultura Schneckenberg descoperită în hotarul vestic al oraşului Copşa Mică.

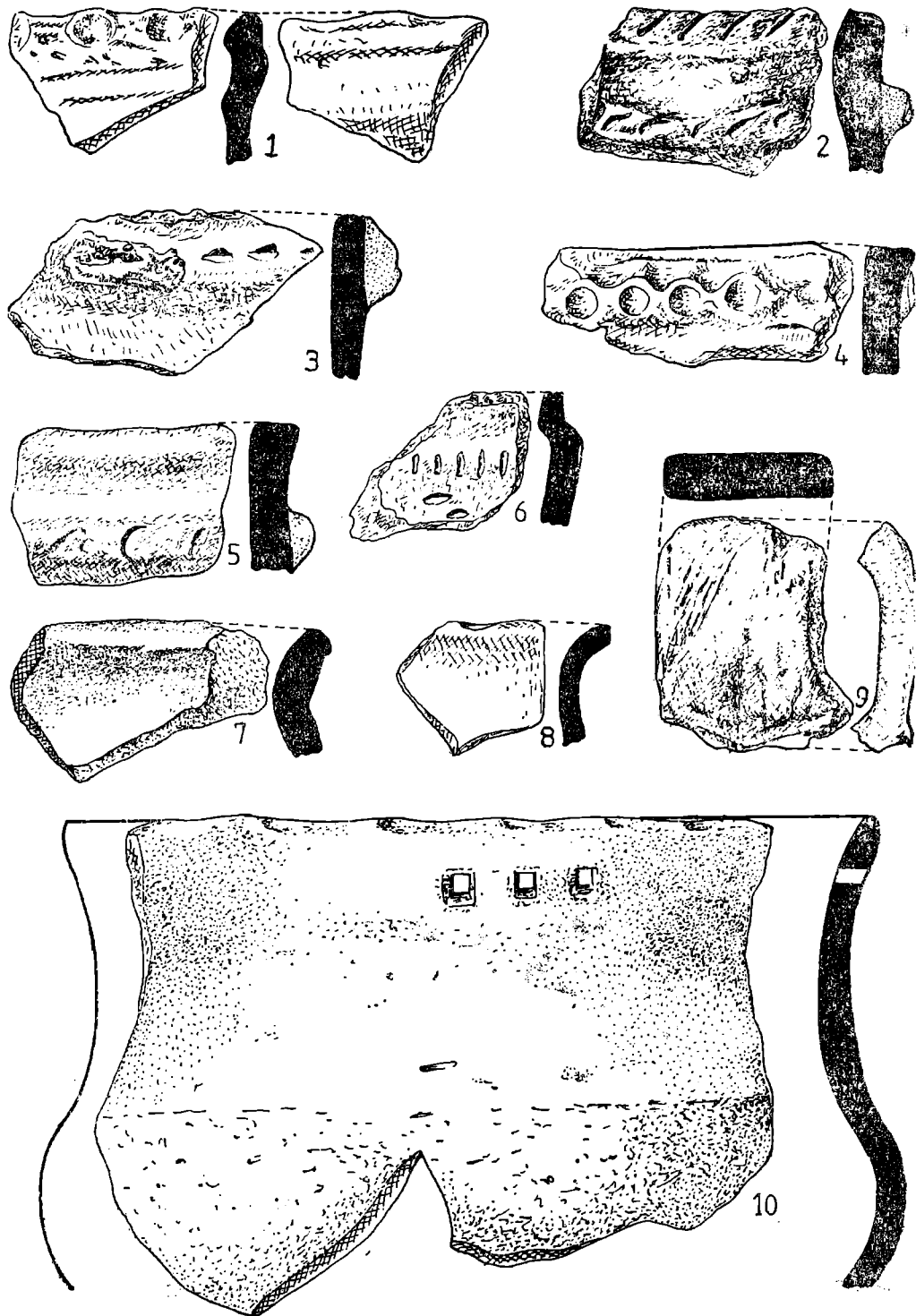

Fig. 4. Ceramică din cultura Schneckenberg descoperită în hotarul vestic al oraşului Copşa Mică (1—9) şi Tiur-„Obârşie” (10).